

СТАНОВИЩЕ

на проф. д-р Светлана Стойчева върху хабилитационния труд на гл. ас. д-р Александра Атанасова Антонова, кандидат в конкурса за заемане на академичната длъжност 'доцент' по специалността Българска литература, обявен от Института за литература към БАН

Представеният труд от Александра Антонова "Константин Константинов: възможности на разпознаването и себепознаването" има амбицията всъщност да разработи двойна тема, с ясно очертани два различни подхода. Първата част на труда се заявява като литературноисторическа: Антонова прави опит в един доста компресиран режим (в обем от 23 стр.) да изложи "своевременната" и "съвременната" (според заглавието) критическа рецепция на творчеството на К. Константинов, при това без жанрово ограничение (единствено творчеството му за деца не е включено). Този подход, който се опитва едновременно да събира и да "зумира" отделни концепции, дава действително възможности да се извлекат клишетата на автора и динамиката на критическата му рецепция, но все пак крайният резултат е колаж и обективно понижена степен на проблематизиране (риск, който, може би е поет съзнателно).

Къде тук е гласът на самата Александра Антонова? Избягвайки ролята на свръхкритик или свръхинтерпретатор, тя се опитва по-скоро да вплита, отколкото да откроява своя критически глас. Специално внимание (предпочитание) показва към най-новата критическа рецепция на К. Константинов, представена в разработките на Мира Душкова, Надежда Стоянова, Владимир Игнатов, Надежда Няголова, Илияна Димитрова, Тони Зарев. Техните концепции довършват рецепционния колаж (Антонова очевидно няма вкус към критическата интрига). За отбелязване е, че именно в контекста на изброените автори тя вижда мястото си на критик и точно тук се откриват опити за открояване на собствения ѝ критически глас: например опитът да създаде критическа антитеза на теза на Надежда Стоянова: *"Стоянова чете изкуството като опит за "застопоряване" на събитието в екзистенциалното време на героя, докато в нашия анализ*

изкуството създава поле на себепостигане чрез извеждане извън екзистенциалното време, изграждане на паралелна парадигма на времето чрез утопичната възможност за успоредна себепредстава в отвъдвремево съществуване.” (с. 24) В следващия ѝ опит обаче антитезата изглежда доста по-формална (и е по-скоро развитие, а не отгласване от чуждата концепция): *“...неприятеното чувство на Константинов от повторителността и равнодушието на деня, които Н. Стоянова осмисля като разграждане на усещането за време във всекидневието, а нашият прочит схваща като усещане за екзистенциална отчужденост, вградено в образа на равнодушния ден...”* (с. 29)

В частта “Художествено-естетическите виждания на Константин Константинов” предимство се дава на авторефлексивния глас на автора, извлечен от критическите, поетическите, белетристичните и преводните му текстове от самото начало на творческия му път до късните му творби. Тук се откриват някои ценни сравнения на естетическите му позиции, видени във времето, за да се открият естетическият максимализъм, критическата проницателност по отношение на някои автори, удивителната принципност и стабилност, следвани в целия му творчески път, при това *“артикулирани удивително непроменени в мемоарната му книга “Път през годините”* (с. 46). Все пак когато Антонова разглежда статиите му, написани през 50-те и 60-те години на XX в., е могла да ги види и през призмата на променения литературноисторически контекст тогава (подобно сравнение би могло още повече да оцени естетическите възгледи на автора). Затова пък не е пропуснала другия, особено важен за Константинов контекст – сп. “Звено” (обособената част “Константин Константинов и сп. “Звено”).

Нека вметнем, че частта за художествено-естетическите виждания на автора съдържа повече: не само позициите, но и по-важните страни от поетиката му. До известна степен обаче изпреварващо се появяват формулировки, които тепърва ще бъдат теоретически разяснени в следващата глава – без нея те звучат до известна степен неясно.

Гъстият контекст, създаден в първата част на труда, на пръв поглед “пропада” във втората част, вземаща рязко теоретична посока. Първото

впечатление е за изместване на призмата на изследването, попадащо от литературноисторически във философски контекст, намекнат още от заглавието: “Човекът: възможности за себепознанието” и конструиран върху споделени тези на Хайдегер, Гадамер, Дерида, Пол де Ман, Рикъор, Левинас, Бубер и др. Опасността според мен се случва – не толкова Платоновия диалог „Федон“ “чете” Аз-овия концепт на Константинов, а точно обратно. Но пък е важно, че Александра Антонова извлича своята литературоведска проблематика на “спомнянето и припомнянето”, “мястото без време”, “мястото във времето”, “себепознанието чрез другия” от същността на Константиновото повествование, и разработвайки я чрез опори в отделни негови текстове, обогатява и актуализира неговата изследователска база. Например тезата на Рикъор за литературния текст като проект за свят и проект за Аз помага да си представим по-добре едно родено “себе си” в прозата на К. Константинов от спомена, от “егото”, което претендира, че го предхожда. Тук за най-продуктивно намирам осмислянето от А. Антонова на себегърсенето като основния конфликт в творбите на автора: “Осмислянето на себепознанието като търсене, проследяването му в двойния процес на усвояване и отхвърляне, на опит за съвпадане на неудържимо видоизменящи се възприятия за себе си, откроява етиологията на конфликта в творбите.” (с. 65)

За най-евристична и безусловно успешна намирам последната част на тази глава, озаглавена “Пластически опити на себепознанието. Картичното видимо”. Наблюденията на Антонова над пластично преработената видимост в прозата на К. Константинов, над фиксирането на изображението в предмети и цветове, създаването на ярка сетивна и фрагментирана представа за света и всичко това видяно като “импулса за осмисляне на себе си в цялост”, като “желание за завършване на незавършеното битие чрез наблюдаване от страни” намирам за най-голямото доказателство за нейния литературоведски талант. Тук се открояват изчистени тези, върху които могат да се развият цели литературоведски сюжети, като например: “Себепредаването на Константин-Константиновите герои се разполага върху предмети, увлича предметите и ги прави компоненти от себе си...” (с. 141)

Откриването на гласа на Константин Константинов в дуета му със Светослав Минков в техния общ роман-гротеска “Сърцето в картонената кутия” е прераснал в находчива литературоведска игра: “...неговите образи са осезаемо предметни: небето е като опалов купол, старите кестени по тротоарите приготвят своите “бледожълти свецици”...(с. 139). Вглеждането в пластичния детайл, декоративното изображение, идеята да разграничи импресионистични, декоративни, експресионистични и неореалистични “*рисувателни стилове*” в прозата на Константинов подчертава несъмнено специалиста по “*естетиката на картинната видимост*”. Това в крайна сметка уравновесява вътрешно и външно зрящия литературовед у Александра Антонова.

След запознаване с всички представени в конкурса материали и научни трудове, чрез анализ на тяхната значимост и на съдържащите се в тях научни и научно-приложни приноси, намирам за основателно да дам своята положителна оценка и да препоръчам избора на гл. ас. Александра Антонова на академичната длъжност ‘доцент’ на Института за литература при БАН.

11.12.2015

проф. д-р Светлана Стойчева